

COMMENTARY ON SUCCESSION LAW WITH THE SPECIAL EMPHASIS ON THE RESPONSIBILITY FOR TESTATOR'S LIABILITIES

KOMENTAR ZAKONA O NASLJEĐIVANJU S OSOBITIM OSVRTOM NA ODGOVORNOST ZA OBVEZE OSTAVITELJA

PIRC, Zlatko & PIRC-BALTIC, Silvija

Abstract: *This work analyses the succession law through the comments of certain provisions. Jurisdiction for resolving the inheritance proceedings will be established in respect of proceedings entrusted to the courts or public notaries. Special emphasis will be given to the responsibility for testator's liabilities, together with the legacy inherited by heirs as well as the problems of successors.*

Key words: *succession, legal and testamentary succession, inheritance assets, testator's liabilities, the responsibility for liabilities*

Sažetak: *U ovom radu će se analizirati Zakon o nasljeđivanju kroz komentar pojedinih odredbi. Utvrdit će se nadležnosti za rješavanje ostavinskih postupaka u pogledu povjere rješavanja ostavinskog postupka sudovima ili javnim bilježnicima. Osobita pažnja će se posvetiti odgovornosti za obveze ostavitelja koje zajedno s nasljedstvom nasljeđuju nasljednici kao i problematici koja prati nasljednike.*

Ključne riječi: *nasljeđivanje, zakonsko i oporučno nasljeđivanje, ostavinska imovina, dugovi ostavitelja, odgovornost za dug*

Authors' data: Zlatko Pirc, mr. sc., Županijski sud u Slavonskom Brodu, Slavonski Brod, zpirc@vup.hr; Silvija Pirc-Baltic, mag. oec., Veleučilište u Požegi, Požega, spircb@vup.hr

1. Uvod

Zakonom o nasljeđivanju uređuje se pravo nasljeđivanja kao ustavno pravo budući je u Ustavu Republike Hrvatske u dijelu koji obrađuje zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda propisano da se jamči pravo nasljeđivanja. [1]

Na prostorima Republike Hrvatske od 1955. godine bio je u primjeni Zakon o nasljeđivanju kao savezni Zakon a 1971. godine preuzet je kao republički Zakon. Osamostaljenjem Republike Hrvatske i promjenama u društvenom ustroju, prilagodba suvremenim prilikama dovela je do potrebe donošenja novog Zakona o nasljeđivanju. Dana 11. ožujka 2003. donesen je novi Zakon o nasljeđivanju koji je objavljen u Narodnim novinama 48/2003 od 26. ožujka 2003., a primjenjuje se od 03. listopada 2003. Od mnogobrojnih prilagodbi pojedinih odredbi posebno mjesto zauzimaju odredbe o sudjelovanju javnih bilježnika kao povjerenika sudova u ostavinskom postupku što je dakle, novost kojom se željelo rasteretiti sudove ostavinskih postupaka, ali i gotovo neizmijenjene odredbe kojima se regulira odgovornost nasljednika za dugove ostavitelja. Postavlja se pitanje je li je bilo opravdano Zakonom o nasljeđivanju unijeti odredbe o sudjelovanju javnih bilježnika, ali i je li valjalo izmijeniti odredbe o odgovornosti nasljednika za dugove ostavitelja pa će se ovaj rad ograničiti na razmišljanja o navedenim odredbama.

Komparacija dosadašnjeg načina provođenja ostavinskog postupka bez sudjelovanja javnih bilježnika te sadašnji način uz njihovo sudjelovanje upućuje na pitanje opravdanosti novog reguliranja provedbe ostavinskog postupka što se tiče efikasnosti, ekonomičnosti te stvarnog rasterećenja sudova, a što je bio prvotni motiv i cilj javnobilježničkog angažmana u ostavinskim postupcima.

S druge strane istovjetno reguliranje odgovornosti nasljednika za dugove ostavitelja nije doprinijelo pojednostavljenju a time i efikasnosti procesa nasljeđivanja pa bi i u tom pravcu valjalo izvršiti izmjenu važeće zakonske regulative.

2. Nadležnost rješavanja ostavinskih postupaka

Odrednice po kojima sud, druga tijela i ovlaštene osobe postupaju u nasljednim stvarima propisane su člankom 1. Zakona o nasljeđivanju. Do donošenja navedenog Zakona cjelokupna problematika nasljeđivanja je bila u nadležnosti redovnih sudova koji su provodili ostavinske postupke po službenoj dužnosti. Međutim u odnosu na bivši Zakon, ovaj važeći u odredbi članka 241. propisuje da javni bilježnici kao sudski povjerenici provode radnje i donose odluke o ostavinskom postupku sukladno odluci suda o povjeravanju i odredbama istog Zakona.[2]

Postavlja se pitanje opravdanosti, a s tim u uskoj vezi i efikasnosti takvog načina provođenja ostavinskog postupka. Naime, kada je provođenje ostavinskog postupka bilo u nadležnosti općinskih sudova rasporedom poslova bili su određeni suci koji su rješavali zaprimljene predmete i oni su se rješavali redovito u kratkom vremenskom periodu od zaprimanja smrtovnice do zaključenja ročišta. Na ročište je sud pozivao nasljednike da bi se utvrdila ostavinska imovina, njezina vrijednost, zaprimile nasljedničke izjave i na koncu stekle pretpostavke za donošenje rješenja o

nasljeđivanju. To su bile tzv. „nesporne ostavine“ u kojima nije bilo spora između nasljednika, bilo o činjenicama, bilo o pitanjima prava, a ako se takav spor pojavio sud je prekinuo ostavinsku raspravu i upućivao stranke na parnicu ili postupak pred upravnim tijelima. Člankom 223., stavcima 1 i 2 bivšeg Zakona o nasljeđivanju bilo je propisano kako će, u slučaju spora nasljednika o tome da li neka imovina ulazi u ostavinu, ili spora povodom zahtjeva potomaka ostavitelja koji su živjeli u zajednici da im se iz ostavine izdvoji dio koji odgovara njihovom doprinosu u povećanju vrijednosti ostaviteljeve imovine u pogledu činjenica, sud uputiti stranke na parnicu ili postupak pred upravnim tijelima. Spor o primjeni prava rješava se u ostavinskom postupku. Sadašnjim mjerama javnim bilježnicima dodjeljuju se nesporni predmeti, ali u slučaju spornih činjenica ostavine o kojima ovisi neko pravo, kada se pojavi spor o pravu na zapis ili drugom pravu na ostavinu ili kada postoji spor o sastavu imovine predmet se vraća sudu. Također, ako je u pitanju odvajanje imovine, razvrgnuće nasljedničke zajednice te dioba kućanskih predmeta, javni bilježnik može donositi odluke samo uz suglasnost svih stranaka u postupku, a u protivnom spis se vraća sudu na rješavanje kako je to propisano čl. 244. st. 2 Zakona o nasljeđivanju a zbog slučajeva iz članaka 222., 223. i 224. Zakona o nasljeđivanju. [2]

Iz svega navedenog proizlazi da javni bilježnici rade samo one predmete koji su relativno lagani za rješavanje i koje su suci također brzo i učinkovito rješavali.

Uostalom, danas u doba recesije, gospodarske krize, nezaposlenosti, teških materijalnih mogućnosti većine građanstva, prihod države je smanjen, nasljednici moguće dodatno opterećeni, sudovi lišeni lakših predmeta pa se postavlja pitanje je li je moguće da su navedenim Zakonom jedino profitirali javni bilježnici koji za taj posao dobivaju i nagradu.

3. Odgovornost nasljednika za ostaviteljeve dugove

Odgovornost nasljednika za ostaviteljeve dugove regulirana je odredbama članka 139. te članka 140. Zakona o nasljeđivanju. Odredbom članka 139. je propisano da nasljednik odgovara za ostaviteljeve dugove do visine vrijednosti naslijeđene imovine a nasljednik koji se odrekao nasljedstva ne odgovara za obveze ostavitelja. Nadalje kada postoji više nasljednika oni odgovaraju solidarno i to svaki do visine vrijednosti svog naslijeđenog dijela bez obzira da li je izvršena dioba nasljedstva. Zakon također propisuje da je onaj tko je naslijedio neku osobu, njezin je pravni nasljednik.

Među osnovnim načelima Zakon o nasljeđivanju propisuje da se naslijediti može po dvije osnove. Prva osnova nasljeđivanja je prema zakonu i takvo nasljeđivanje se naziva zakonsko nasljeđivanje. Ono podrazumijeva nasljeđivanje na temelju činjenica koje propis predviđa kao pravnu osnovu za nasljeđivanje, a druga osnova je nasljeđivanje prema oporuci, tzv. oporučno nasljeđivanje koje podrazumijeva postojanje oporuke ostavitelja, ali se ovakav oblik nasljeđivanja rjeđe pojavljuje iako ima prednost pred zakonskim nasljeđivanjem. [3]

Postoje razne teorije o pravnoj prirodi nasljeđivanja, a usko su vezane i uz problem obveza ostavitelja. Personalistička koncepcija nasljeđivanja (učenje da je nasljeđivanje nastavljanje ostaviteljeve osobnosti) pokušaj je da se objasni fenomen

prelaženja ostaviteljeve imovine na nasljednike, naročito da se odgovori na pitanje kako to da nakon smrti pravnog subjekta njegova imovina ne prestaje postojati već prelazi na drugu osobu. Za razliku od navedenog učenja, postoji učenje prema kojem nasljeđivanje nije ništa drugo nego stjecanje ostaviteljeve imovine, stjecanje onoga što je od te imovine preostalo kao ostavine, a nasljednik nije ništa drugo nego stjecatelj ostavine (imovinski karakter nasljeđivanja).

Treća je koncepcija da nasljeđivanje predstavlja sredstvo za prevladavanje krize koja smrću pravnog subjekta nastupa u pravnim odnosima. Pravni poredak povjerava nasljedniku funkciju da nastavi pravne odnose u kojima se ostavitelj nalazio u trenutku svoje smrti te da riješi one probleme koji nastaju uslijed ostaviteljeve smrti ili kojima prijeti opasnost da ostanu neriješeni. [4]

U takve probleme nasljeđivanja te ostavinsku imovinu svakako ulaze dugovi odnosno obveze ostavitelja. Germanističko shvaćanje imovine smatra da imovina ne sadrži obveze nego su s njom u vezi preko subjekta koji za obveze odgovara s imovinom pa je onaj koji je stekao imovinu ujedno i odgovoran za obveze premda nije stekao obveze. U prilog stajalištu da obveze ne ulaze u ostavinu upućuje i članak 5. stavak 3. Zakona o nasljeđivanju kojim je propisano da se ostavina sastoji od svega što je bilo ostaviteljevo u trenutku smrti, osim onoga što se ne može naslijediti zbog svoje pravne naravi ili po zakonu. No pravno je shvaćanje da na nasljednika (ili više njih) prelaze sva prava i obveze ostavitelja u trenutku smrti i dolazi do povezanosti imovine nasljednika i ostavitelja što može imati i ima određene negativne posljedice u odnosu na vjerovnike nasljednika ali i vjerovnike ostavitelja ovisno o tome da li je prezadužen bio ostavitelj ili je prezaduženost na strani nasljednika i proizlazili iz njegovih radnji. Spajanjem imovine nasljednika s imovinom ostavitelja može doći do određenih situacija i na strani nasljednika i na strani vjerovnika pa je vrlo važno naći načine za zaštitu interesa nasljednika ali i interesa vjerovnika (bilo nasljednika, bilo ostavitelja) pa se u tom pravcu i predlaže drugačije reguliranje odgovornosti nasljednika za dugove ostavitelja. Pitanje je da li se ovakvim shvaćanjem nasljednik stavlja u nepovoljan položaj jer za ono što je učinio ostavitelj ostavivši dugove odgovara nasljednik i svojom imovinom, ali isto tako može se dogoditi da postoji dug ostavitelja, a da ostavinske imovine nema pa je tada oštećen vjerovnik.

Naše pravo ne poznaje institut ležeće ostavine pa vjerovnik ne može tražbinu koju je imao prema umrloj osobi ostvariti protiv njezine imovine već tužbu treba u smislu čl. 139. Zakona o nasljeđivanju podnijeti protiv njezinih nasljednika (Vrhovni sud Republike Hrvatske 6ž-3364/72 od 17.10.1973.). No, već slijedeća odredba čl. 140. propisuje da ostaviteljevi vjerovnici mogu zahtijevati u roku od tri mjeseca od otvaranja nasljedstva da se ostavina odvoji od imovine nasljednika ako učine vjerojatnim postojanje tražbine i opasnost da bez odvajanja ne bi mogli namiriti svoju tražbinu. U tom slučaju nasljednik ne može raspolagati stvarima i pravima ostavine, niti se njegovi vjerovnici koji su zahtijevali odvajanje mogu naplatiti. Na takvoj ostavini sud može postaviti skrbnika. Postavlja se pitanje nije li to ipak na određeni način prihvaćen institut ležeće ostavine (*hereditis iaceus*). Ako je dakle, ostavitelj iza sebe ostavio određenu ostavinsku imovinu, ali i dugove bilo bi opravdanije da se kroz institut ležeće ostavine vjerovnici naplate, a potom ako nešto od imovine ostane tada

bi se nasljeđivalo na načine predviđene zakonom. To bi izgledalo ovako: nakon otvaranja nasljedstva vjerovnici bi prijavili svoja potraživanja, ostavini bi se postavio skrbnik i pokušalo bi se izvršiti namirivanje; nakon namirivanja na preostaloj imovini mogao bi se provesti ostavinski postupak zaprimanjem nasljedničke izjave i na koncu bi se donijelo rješenje o nasljeđivanju. U suprotnom slučaju nasljednici koji su naslijedili imovinu ostavitelja te preuzeli i podmirili obveze mogu ostati i bez cjelokupne imovine koja je nasljeđena ali i imovine koja je bila njihova vlastita, ovisno o visini nasljeđenog dijela. Za razliku od toga ostaviteljevi vjerovnici koji su zatražili odvajanje ostavine namiruju se samo iz sredstava ostavine, a nasljednici ukoliko nasljeđuju i ako je od ostavine nešto ostalo nasljeđuju bez ikakvih ograničenja uz manja davanja na koja su obvezni pozitivnim propisima. Posebni bi problem bio i kada bi ostavitelj oporučno raspolagao svojom imovinom jer tako bi za dugove odgovarao i oporučni nasljednik kao i zakonski ukoliko bi bilo pretpostavki za pravo na nužni dio zakonskog nasljednika. U svezi navedenog upitna je i daljnja egzistencija odredbe čl. 139. jer na izloženi način moglo bi se dovesti do smanjenih broja sporova, veće odgovornosti ostavitelja u zasnivanju obveza, te veće pravne sigurnosti i u nasljeđivanju i u obveznom pravu.

4. Zaključne napomene

Zakon o nasljeđivanju kao i sam institut nasljeđivanja trebao bi pružiti brz i što bezbolniji način stjecanja nasljednog prava odnosno ostavinske imovine iza pokojnog ostavitelja ali i namirenje vjerovnika prema kojima je ostavitelj ostao u obvezi. Detaljna analiza mogla bi dati odgovor na pitanje je li efikasno i ekonomičnije da ostavinske postupke provode sudovi, a ne javni bilježnici kao i eventualno ukidanje odredbe članka 139. Zakona o nasljeđivanju iz 2003. godine i obveznu prijavu vjerovnikovih potraživanja u trenutku otvaranja nasljedstva u pravcu odvajanja ostavine kako bi se prvo namirili postojeći vjerovnici, a preostala ostavina raspodijelila zakonski ili oporučno bez daljnje mogućnosti da se novi vjerovnici prijave radi namirivanja. Izvjesno je vjerojatno da bi to dovelo do veće pravne sigurnosti te smanjenja moguće pokrenutih postupaka ali i veće pažnje prilikom zaduživanja ostavitelja za vrijeme života kao i ne miješanja ostaviteljeve imovine sa imovinom nasljednika. Sve prethodno navedeno bi vjerojatno u konačnici dovelo i do smanjenog vraćanja ostavinskih postupaka sudu od strane javnih bilježnika u „spornim“ ostavinskim postupcima, a samim time i bržeg, efikasnijeg i učinkovitijeg rješavanju, ponekad, i vrlo kompliciranih ostavinskih predmeta.

5. Literatura

- [1] Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 41/2001
- [2] Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine 48/2003
- [3] Klarić, P. & Vedriš, M. (2009). *Građansko pravo*, Narodne novine d.d., ISBN 978-953-234-133-1, Zagreb
- [4] Gavela, N. (1986). *Nasljedno pravo*, Informator, ISBN 86-301-0046-X, Zagreb

Photo 143. Bus station Pozega / Autobusni kolodvor u Požezi